Alaikäisten hyväksikäyttö: haaste kirkolle ja yhteiskunnalle

Oskari Juurikkala

Tutkija, Oikeustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Email: oskari.juurikkala@gmail.com

14.4.2010 (päivitetty 27.4.10)

1. Johdanto

Katolisen kirkon piiristä löytyneet hyväksikäyttötapaukset ovat herättäneet keskustelua viime aikoina. Olen katolilaisena kärsinyt suuresti näiden skandaalien vuoksi. Toisaalta häpeän tekoihin syyllistyneitä kirkon palvelijoita ja toivon, että uhrien hyväksi tehtäisiin kaikki mahdollinen. Toisaalta en voi olla harmistumatta tiedotusvälineiden syyllistymisestä ylilyönteihin ja mustamaalaamiseen.

Ongelma on tärkeä ja vaikea. Siihen pitää puuttua rohkeasti ja kovalla kädellä. On tärkeää, että asiasta puhutaan. Mutta on puhuttava asioiden oikeilla nimillä. Vakavat asiat vaativat vakavaa keskustelua. Se edellyttää objektiivisuutta, faktojen huolellista selvittämistä ja henkilöiden oikeudenmukaista kohtelemista.

Sen vuoksi olen yrittänyt muodostaa ongelmasta kokonaiskäsityksen. Johtopäätökset ovat osittain yllättäviä. Tapaukset ovat pääosin 30-50 vuotta vanhoja ja monet niistä on käsitelty jo aikanaan. 1990-luvulta lähtien ongelmaan on kirkossa puututtu; tänä päivänä kirkko on ehkä kaikkein turvallisin paikka lapsille. Arviolta yli 99 % tapauksista sattuu kirkon ulkopuolella. Salailuväitteet ovat osittain harhaanjohtavia; syytökset paavia vastaan ovat vailla perustaa. Totuus voi olla tarua – ja tiedotusvälineiden mielikuvamaalailua – ihmeellisempää.

Luonnollisesti voin erehtyä, joten otan mielelläni vastaan palautetta. Toivon, että oheinen yhteenveto auttaa herättämään vilpitöntä keskustelua tästä vakavasta ja ajankohtaisesta haasteesta. Artikkelin lopussa on viitteitä eri lähteisiin.

2. Häpeä ja kiitollisuus

Oheinen teksti on puolustuspuhe; se on puhe kohtuuden, oikeudenmukaisuuden ja vakavan keskustelun puolesta. Se voi antaa lukijalle vaikutelman, että kirjoittaja yrittää suorittaa valkopesua ikään kuin mitään pahaa ei olisi tapahtunut. On totta, että tahdon esittää vakavan haasteen viralliselle – valtamedian välittämälle – tarinalle. Mutta valkopesu ei ole mahdollinen, joten totean sen tässä selvästi.

Häpeän syvästi näihin iljettäviin rikoksiin syyllistyneitä pappeja ja muita kirkon palvelijoita. He ovat loukanneet perustavalla tavalla heihin uskotun luottamuksen. He ovat olleet totaalisen uskottomia kutsumukselleen ja tehtävälleen, joka on palvella muita ihmisiä niin kuin Kristus palvelisi heitä – ja huolehtia erityisesti *näistä pienimmistä*. Samoin häpeän piispoja, jotka eivät ole puuttuneet asiaan välittömästi, vaan ovat hyväuskoisuudessaan tai välinpitämättömyydessään sallineet syyllisten jatkaa tehtävissä, joissa he voineet tehdä uusia rikoksia.

Olen tietyssä mielessä kiitollinen tiedotusvälineille siitä puhdistuksesta, jonka ne ovat auttaneet toteuttamaan katolisessa kirkossa. Vihdoin monet uhrit on otettu vakavasti ja he ovat saaneet lohtua kärsimyksilleen. Näin on tapahtunut sekä kirkossa että sen ulkopuolella. Kampanja on myös auttanut monia kristittyjä heräämään penseästä välinpitämättömyydestään ja ottamaan kutsumuksensa vakavasti.

Lisäksi mediakampanjan ansiosta useita vastuuttomasti toimineita piispoja on pyytänyt eroa tehtävästään. Se on tärkeää, jotta ongelma ratkaistaisiin juuriaan myöten. Ilman median vaikutusta puhdistuksen toteuttaminen olisi ollut hyvin vaikeaa. (Toisin kuin joskus luullaan, edes paavi ei voi noin vain poistaa virheitä tehneitä piispoja. Muut piispat eivät ole Rooman piispan alaisia, vaan paavi on vanhan ilmaisun mukaisesti *primus inter pares*, ensimmäinen vertaistensa joukossa, ja hänen valtansa on varsin rajallinen.)

Tämä ei kuitenkaan muuta sitä tosiasiaa, että tiedotusvälineiden tapa käsitellä tätä vakavaa ongelmaa on ollut monelta osin harhaanjohtava ja epäoikeudenmukainen. Kevytmielinen journalismi on johtanut virheellisen raportointiin ja viattomien syyllistämiseen. Jopa katoliset lapset ovat joutuneet kohtaamaan syrjintää ja halveksuntaa kouluissa – ikään kuin he olisivat tehneet jotain väärin. On tärkeää, että asiasta puhutaan rehellisesti ja vakavasti, kuten asian luonne edellyttää.

Tekstini etenee seuraavasti. Ensin tarkastelen laajempaa kontekstia, sillä siitä on vallalla useita väärinkäsityksiä. Toiseksi vertailen ongelmaa katolisessa kirkossa ja sen ulkopuolella. Kolmanneksi selvitän salailuväitteitä sekä tapausten käsittelyä rikosprosessissa ja kirkon sisäisessä hallinnossa. Sitten tarkastelen väitteitä nykyisen paavin tekemistä virheistä; syytökset näyttävät olevan vain joukko epärehellistä ja harhaanjohtavaa mustamaalausta. Lopuksi pohdin tulevaisuuden haasteita.

3. Pedofilia ja alaikäisten hyväksikäyttö: perustietoja

Raportit kirkonmiesten hyväksikäyttörikoksista ja ongelman peittelemisestä ovat osittain täysin aiheellisia. Se tosiasia, että ongelma ei rajoitu kirkon piiriin, ei sinänsä vähennä vastuuta. Siitä huolimatta on tärkeää selvittää asian luonne tarkemmin ja asettaa se kontekstiinsa. Monet kirkkoa arvostelleet tahot nimittäin tuntuvat olettavan jotakin seuraavan suuntaista: (i) hyväksikäyttötapaukset ovat suhteellisen harvinaisia, (ii) pedofiilit ovat likaisia ja väkivaltaisia rikollisia, ja/tai (iii) kirkon ulkopuolella ongelmiin on tartuttu tehokkaasti. Valitettavasti mikään näistä oletuksista ei pidä paikkaansa.

Ensinnäkin ongelma on hirvittävän yleinen, kuten alempana tulee ilmi. Toiseksi hyväksikäyttäjät ovat pääosin uhrien vanhempia, opettajia ja muita henkilöitä, joiden tulisi odottaa suojelevan lapsia heidän vahingoittamisensa sijasta. Kolmanneksi alaikäisten hyväksikäytön rankaiseminen ja ehkäiseminen on koko yhteiskunnassamme hyvin puutteellista – arviolta yli 90 % tapauksista jää kokonaan tutkimatta.

Itse asiassa ongelmaan on tartuttu ehkä aktiivisimmin juuri katolisessa kirkossa 1990-luvulta lähtien. Keskeisessä roolissa on ollut nykyinen paavi. Siitä lisää tuonnempana.

3.1 Määritelmiä

Pedofilia ja alaikäisten seksuaalinen hyväksikäyttö ovat monimutkaisia moraalisia, psykologisia ja yhteiskunnallisia ongelmia. Lääketieteessä ”pedofilialla” tarkoitetaan esimurrosikävaiheessa oleviin lapsiin (karkeasti alle 13-vuotiaisiin) kohdistuvia seksuaalisia fantasioita ja tekoja. Katukeskustelussa pedofilia ymmärretään usein laajemmin tarkoittamaan myös muuta alaikäisten hyväksikäyttöä.

Rikosoikeudessa ei ole erillistä pedofilian käsitettä, vaan puhutaan yleisesti alaikäisten hyväksikäytöstä. Suomen rikosoikeudessa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tarkoittaa sukupuoliyhteyttä, koskettelua tai muuta seksuaalista tekoa alle 16-vuotiaan kanssa. Suojaikäraja on kuitenkin 18 vuotta mm. perheen sisäisissä suhteissa.

Pedofiliaa ja hyväksikäyttöä on viime vuosina tutkittu runsaasti. Nykyisin tiedetään, että pedofiilit pyrkivät usein asemiin, joissa heillä on mahdollisuus olla lasten ja nuorten kanssa ilman muita aikuisia. Tämä käyttäytymispiirre on ollut ongelma esimerkiksi koulujen, urheiluseurojen ja kirkkojen kannalta, koska opettajat ja papit työskentelevät juuri tällaisessa roolissa ja lasten luottamus heitä kohtaan helpottaa rikokseen ryhtymistä. Lisäksi pedofiilit ja hyväksikäyttäjät ovat usein ulkoisesti miellyttäviä ja ystävällisiä ihmisiä, jotka osaavat manipuloida muita ja joiden normaali käytös ei herätä epäilyksiä.

3.2 Pedofilia ja hyväksikäyttö tilastojen valossa

Ongelman laajuus on rivikansalaiselle yllättävä, jos asiaan ei ole aiemmin tutustunut. Seksuaaliterapeutti **Markku Väätäinen** arvelee, että alaikäisten seksuaalista hyväksikäyttöä on varmasti ollut kautta aikojen, mutta ”ajassamme on ilmiöitä, jotka vahvistavat ja lisäävät ihmisten, perheiden sekä yhteisön perversioita ja seksuaalista patologiaa.”

Euroopan komission julkaiseman raportin mukaan **10–20 %** eurooppalaisista lapsista joutuu lapsuudessaan hyväksikäytön uhriksi. Englantilaisen tutkimuksen mukaan ongelma on Britanniassa kasvussa, ja viime vuonna poliisin tietoon tuli **21 000** ilmoitusta törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Näihin lukuihin voi suhtautua kriittisesti, koska ne saattavat sisältää hyvin lieviä tapauksia, jotka eivät täytä rikoksen tunnusmerkkejä. Lasten- ja nuorisopsykiatrian erikoislääkäri **Merja-Maaria Turunen** toteaakin, että luvut riippuvat määritelmistä: ”Väljimmän määrittelyn mukaan **59 %** naisista ja **27 %** miehistä olisi kokenut elämänsä aikana seksuaalista hyväksikäyttöä. Tiukimman määrittelyn mukaan puolestaan vain **4 %** naisista ja **2 %** miehistä.”

Tiukemman määrittelyn mukaisia lukuja on saatu useissa selvityksissä. Suomalaisessa koululaisille tehdyssä kyselyssä ilmoitti hyväksikäyttöä kokeneensa **6-8 % tytöistä** ja **1-3 % pojista** 15 vuoden ikään mennessä. Julkisuudessa eniten huomiota on saanut pienten lasten hyväksikäyttö, mutta tavallisimmin ahdistelu ja hyväksikäyttö kohdistuvat murrosikäisiin tai toisella kymmenellä oleviin alaikäisiin (yleensä kyse ei siis ole pedofiliasta).

Sekä Suomessa että muualla hyväksikäyttötapausten määrä on tilastojen mukaan huolestuttavassa kasvussa (ks. oheinen taulukko sekä kuvio: lähde Hinkkanen 2009). Vuosina 1989–1993 tuomioita oli keskimäärin 51 kpl/vuosi; vuosina 1994–1998 keskimäärin 72 kpl/vuosi. Vuonna 2006 hyväksikäytöstä tuomittuja oli jo 370 kappaletta. Tuomioiden määrä on asiantuntijoiden mukaan vain murto-osa todellisesta uhrien määrästä, koska uhrit yleensä vaikenevat, eikä rikoksen todistaminen ole helppoa.

Poliisin tietoon tulleet lasten seksuaaliset hyväksikäytöt (RL 20:6-7)

1999[1]	*2000*[1]	*2001*[1]	*2002*[1]	*2003*[1]	*2004*[1]	*2005*[1]	*2006*[1]	*2007*[1]	*2008*[1]
399	504	514	635	744	846	946	1 043	1 025	1 321
–14%	*+24%*	*+2%*	*+24%*	*+17%*	*+14%*	*+12%*	*+10%*	*–2%*	*+29%*

Tuomioistuimessa syyksi luetut rikokset

1998	*1999*[1]	*2000*[1]	*2001*[1]	*2002*[1]	*2003*[1]	*2004*[1]	*2005*[1]	*2006*[1]	*2007*[1]
124	128	146	259	282	249	332	383	370	376
–16%	*+3%*	*+14%*	*+77%*	*+9%*	*–12 %*	*+33%*	*+15%*	*–3%*	*+2%*

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

myytti: ”Hyväksikäyttäjät tulevat kaikista yhteiskuntakerroksista, ja suurin osa heistä näyttää aivan ’tavallisilta’. Isät, isoisät, sedät, tädit, äidit, äitipuolet, sisarukset, opettajat, lääkärit, papit, naapurit – kirjo on moninainen.” Suomalaisten tilastojen mukaan joka viides hyväksikäyttäjä on uhrin isä, useimmiten isäpuoli. Muihin syyllisiin kuuluu muita sukulaisia, naapureita tai muita uhrille tuttuja henkilöitä.

Markku Väätäinen tähdentää, että tyypillinen hyväksikäyttäjä ei ole namusetä tai raiskaaja, vaan psykologisesti taitava manipuloija: ”Lasta seksuaalisesti hyväksikäyttävä henkilö harvemmin erottuu muusta väestöstä. Hänen taustansa on ulkopuolisen silmin tahraton, osa näyttää tulevan hyvin toimeen ympäristönsä kanssa. Heidät saatetaan tuntea yhteisönsä suosittuina ja luotettavina jäseninä, älykkäinä, lahjakkaina, hyvinä lasten ja nuorten käsittelijöinä. Suurin osa hyväksikäyttäjistä on taitavia ympäristönsä manipuloijia, he organisoivat ympäristöään hyvin pitkäjänteisesti ja tavoitteellisesti."

Tämä selittää osaltaan sitä syvää ongelmaa, johon sekä kirkossa että muualla on törmätty tapausten käsittelyssä. Uhrin kertomuksia ei välttämättä pidetä luotettavina, ja jopa vanhemmat saattavat asettua tukemaan hyväksikäyttäjää. Syytteet koetaan shokeeraaviksi, eikä niitä haluta uskoa. Aikuiset voivat suuttua ja syyttää lasta valehtelijaksi. Tämä kaikki vain pahentaa uhrin ahdistusta ja avuttomuutta, ja on omiaan syventämään elinikäisiä haavoja.

Mitään yhtä selitysmallia ei pedofilialle ja hyväksikäytölle ole olemassa. Joidenkin tutkijoiden mukaan tekoihin syyllistyneet henkilöt ovat useimmiten yksinäisiä, alemmuudentuntoisia sekä emotionaalisesti epäkypsiä ja epävakaita. Monet elävät parisuhteessa, mutta heidän kykynsä normaaliin emotionaaliseen vuorovaikutuksen on heikko. Heillä saattaa olla neurologisia häiriöitä. Toisaalta ongelma voi liittyä varhaislapsuuden traumoihin.

Toisinaan ongelma puhkeaa voimakkaan stressin ja ihmissuhdevaikeuksien vaikutuksesta. Ongelmia näyttää aiheuttavan myös kulttuurin kasvava eroottisuus sekä lapsiporno, jonka saatavuus on räjähtänyt käsiin internetin myötä. Myös nuorison yhä seksualisoituneemmat toimintamallit lisäävät uhriksi joutumisen riskiä.

Usein pedofiilit kärsivät *narsistisesta persoonallisuushäiriöstä*; kyseiselle psyykkiselle sairaudelle on ominaista kyvyttömyys tuntea syyllisyyttä ja ymmärtää muiden tunteita. Vahvasti narsistiset henkilöt ovat usein taitavia manipuloimaan muita. Pedofiilit eivät yleensä pidäkään asiaa ongelmana, vaan pyrkivät oikeuttamaan tekojaan erilaisilla järkeistyksillä, kuten ”Eikö lasta saa halata?”, ”Se tapahtui vain kerran”, ”Hänkin tykkäsi siitä” jne. Tosin osa hyväksikäyttäjistä myöntää rikoksensa eikä syyllisty siihen uudelleen.

Pedofiilit muodostavat usein ”porukoita”, jotka välittävät toisilleen tietoja ja suojelevat toisiaan. Tällainen suojelukulttuuri näkyy myös institutionaalisella tasolla. Yhdysvalloissa toimii aktiivinen homoseksuaalinen järjestö North American Man/Boy Love Association (NAMBLA), joka kampanjoi aikuisten ja lasten välisen seksuaalisen kanssakäymisen sallimisen puolesta. Hollannissa toimi jokin aika sitten ”pedofiilipuolue” nimeltään Lähimmäisenrakkauden, vapauden ja monimuotoisuuden puolue (Partij voor Naastenliefde, Vrijheid en Diversiteit eli PVND). Sen tavoitteita olivat mm. seksuaalisen

kanssakäymisen salliminen aikuisen ja yli 12-vuotiaan välillä sekä lapsipornografian laillistaminen. Puolue kohtasi kiivasta vastustusta, eikä saanut kerättyä vaalien edellyttämiä kannattajakortteja.

4. Ongelma kirkossa ja muualla yhteiskunnassa

Viime aikojen mediamylläkästä on voinut saada sen vaikutelman, että hyväksikäytön ongelma on erityisen suuri katolisessa kirkossa. On selvää, että kirkon piiristä on paljastunut iljettäviä tapauksia, ja joidenkin esimiesten tapa käsitellä ongelmaa on ollut vastenmielisen vastuuton.

Siitä huolimatta tilastojen valossa tapauksia on ollut kirkon piirissä suhteellisen vähän. Helsingin Sanomat totesi pääkirjoituksessaan 19.3.2010, että hyväksikäyttötapauksista on tapahtunut katolisen kirkon piirissä vain ”häviävän pieni murto-osa”. Tämä ei poista rikoksia ja virheitä tehneiden vastuuta, mutta se herättää kysymyksen siitä, mihin toimenpiteisiin tulisi ryhtyä.

Huomattavaa on myös, että valtaosa kirkossa olleista tapauksista on peräisin 1970- ja 80-luvuilta. Sen jälkeen tietoisuus ongelman luonteesta ja vakavuudesta on kasvanut, mikä on näkynyt nopeina viraltapanemisina ja ennaltaehkäisevinä toimenpiteinä. Tämä on kirkon näkökulmasta tärkeä toivon merkki.

4.1 Vertailevia tilastoja ja tarkempia tietoja

Vertailevat tilastot antavat jonkin verran objektiivisemman kuvan tilanteesta ja prioriteeteista. Esimerkiksi Saksassa on viimeisten 15 vuoden aikana tullut poliisin tietoon kaikkiaan yli 210 000 hyväksikäyttötapausta. Samalta ajanjaksolta on katolisen kirkkoon liittyviä tapauksia ilmoitettu 200, siis **alle 0,1 %** kaikista hyväksikäytöistä. Se on yhä liikaa – mutta suhteellisesti häviävän pieni murto-osa.

Tämän hetken tilastojen mukaan koko maailmanlaajuisessa katolisessa kirkossa on viimeisten 50 vuoden aikana käsitelty aiheeseen liittyviä syytteitä noin 3000 pappia vastaan. Se on paljon – aivan liian paljon. Kuitenkin katolisia pappeja on tänä päivänä noin puoli miljoonaa. Karkeasti laskettuna syytösten kohteena on ollut siis ollut selvästi **alle 0,6 %** papistosta (laskelmaan pitäisi ottaa mukaan myös tuolla aikajaksolla kuolleet papit, joten luku saattaa olla selvästi pienempi). Mistään epidemiasta ei ole ollut kyse edes pahimpana kautena.

Samaan johtopäätökseen on tullut asiaa tutkinut **Philip Jenkins** teoksessaan *Pedophiles and Priest: Anatomy of a Contemporary Crisis* (Oxford University Press). Prosessori Jenkins (joka *ei ole katolilainen*) kirjoittaa, että hyväksikäyttö on itse asiassa

yleisempi ongelma muissa kirkoissa kuin katolisessa. Pedofilia ja seksuaalinen hyväksikäyttö ovat Jenkinsin laskelmien suhteellisesti laskettuna kaikkein harvinaisin ilmiö juuri katolisessa kirkossa: protestanttisissa kirkoissa hyväksikäyttäjien osuus papeista on (instituutiosta riippuen) **2–8 kertaa suurempi**.

Kuten aiemmin totesin, suurin osa yleisöstä ei ole perillä ongelman laajuudesta yhteiskunnassa. Virginian yliopiston professori **Charol Shakeshaft** teki vuonna 2004 Yhdysvaltain opetusministeriölle selvityksen hyväksikäytön ongelmasta koulunopettajien keskuudessa. Selvityksen mukaan vuosina 1991-2001 tapauksia on ollut kouluissa **290 000** kappaletta – aivan hirvittävä määrä. Mikä pahinta, tapausten käsittely oli selvityksen perusteella täysin vastuutonta: Shakeshaftin mukaan hyväksikäyttöön syyllistyneitä ei lähes koskaan ilmiannettu viranomaisille, ja vain **1 %** heistä menetti virkansa.

Selvitykseen voi tietenkin suhtautua vähätellen ja ajatella, että meillä Suomessa tilanne on parempi. En panisi päätäni sen pantiksi. Ruotsissa vuonna 2009 tehty valtiollinen selvitys paljasti, että julkisissa orpo- ja sijaiskodeissa kasvaneista lapsista noin **joka toinen** sanoo joutuneensa seksuaalisen hyväksikäytön tai raiskauksen uhriksi. Tutkimusta johtaneen **Göran Johanssonin** mukaan viranomaisen pyrkivät suojelemaan syyllisiä, eikä uhrien kertomuksia otettu vakavasti. (Suomessa ei ilmeisesti ole tehty vastaavia selvityksiä.)

Nämä vertailut eivät poista kirkonmiesten vastuuta heidän tekemistään virheistä. Mutta on eri asia puhua keittiötulista ja Lontoon roihuamisesta.

Valitettavasti tiedotusvälineiden tapa käsitellä asioita on ollut toisinaan harhaanjohtava ja pinnallinen. Hyvän esimerkin tarjoaa tilanne Irlannissa – missä ovat tapahtuneet ehkä kaikkein vastenmielisimmän hyväksikäyttörikokset kirkon piirissä. Vuonna 2009 julkaistu Ryan Report puhui kovin sanoin väärinkäytöksistä katolisissa oppilaitoksissa. Lehdistö raportoi uutisesta toistuvin välein antaen ymmärtää, että kirkon tila on katastrofaalinen ja tapauksia on valtavia määriä, ehkä tuhansia tai kymmeniä tuhansia. Tarkempi raporttiin tutustuminen panee miettimään, kuinka moni toimittaja on vaivautunut sitä lukemaan.

Selvitys kattoi 25 000 lasta pitkältä aikajaksolta erilaisissa oppilaitoksissa ja orpokodeissa. Valtaosa syytöksistä koski liiallista voimankäyttöä kurinpitotoimissa – sinänsä aiheellinen kritiikki, mutta olisi pätenyt aivan yhtä hyvin suomalaisiin kouluihin puoli vuosisataa sitten. Seksuaalisen hyväksikäytön syytteet koskivat kaikkiaan 253 poikaa ja 128 tyttöä, eli noin **1,5 %** lapsista. Osa syytöksistä kohdistui muuhun henkilöstöön kuin pappeihin. Harva tapaus koski pedofiliaa. Useimmat rikokset olivat samojen henkilöiden tekemiä.

Jokainen tapaus on vastenmielinen rikos ja katolilaisena tunnen erityistä tuskaa siitä, että papit ja muut kristityt voivat syyllistyä sellaisiin tekoihin. Moraalisesti ongelma on suuri niin kauan kuin tapauksia on yksi ainutkin. Mutta sama pätee kirkon ulkopuolisiin tapauksiin, eikä yksipuolinen sormella osoitteleminen auta menemään asian ytimeen. Ongelma koskee koko yhteiskuntaamme.

4.2 Tilanteen muutos viime aikoina

Alaikäisten hyväksikäyttöongelmiin erikoistunut **Monica Applewhite** toteaa erittäin kiinnostavassa haastattelussaan, että suuri osa kirkon kohtaamasta kritiikistä johtuu luotettavan tiedon puutteesta. Yksi huomattava tekijä on, että lähes kaikki julkisuuteen tulleet tapaukset ovat peräisin 1970- ja 80-luvuilta. Applewhiten mukaan on ymmärrettävä 30-50 vuotta vanhojen tapausten historiallinen konteksti.

Hyväksikäyttörikosten vahingollisuus ymmärrettiin kunnolla vasta 1970-luvulla; sitä ennen syytöksiä vähäteltiin koko yhteiskunnassa, ei pelkästään kirkon piirissä. Asia oli muutenkin nykyistä suurempi tabu, eivätkä uhrit lähes koskaan ilmiantaneet tekijöitä; näin oli sekä kirkossa että laajemminkin.

Ongelman luonnetta ei myöskään ymmärretty hyvin – ei kirkon piirissä eikä muuallakaan. Siihen ei puututtu kovalla kädellä ja rikostutkinnan keinot olivat puutteellisia. Itse asiassa monet viime aikojen ”paljastuksista” on aikoinaan käsitelty myös poliisin toimesta, mutta surullisen usein syylliset pääsivät vapaiksi.

Lisäksi kriminologiassa oli valloillaan usko rehabilitaation ja terapeuttisen hoidon voimaan. 1970-luvulla käytäntö koko yhteiskunnassa oli lähettää syylliset hoitoon. Hoitotoimenpiteiden tehottomuudesta tultiin tietoisiksi vasta 1980- ja 90-lukujen aikana. Osa tapausten puutteellisesta käsittelystä katolisen kirkon piirissä selittyy tiedon puutteella ja väärillä käsityksillä ongelman luonteesta – samoin kuin muuallakin yhteiskunnassa.

Toinen tiedon puute koskee niitä toimenpiteitä, joihin katolisessa kirkossa on ryhdytty 1990-luvulta lähtien. Palaan tähän teemaan tarkemmin tuonnempana, mutta tässä muutamia havaintoja. Reformit alkoivat Yhdysvalloissa vuonna 1992. Piispat ottivat tuolloin käytäntöön ”viisi periaatetta”:

1) Kaikkiin hyväksikäyttösyytteisiin on vastattava nopeasti.

2) Syytösten kohteena oleva henkilö on siirrettävä tehtävistään ja hänet on lähetettävä lääketieteelliseen arviointiin.

3) Tapauksesta on ilmoitettava viranomaisille rikosoikeudellisten velvollisuuksien mukaisesti.

4) Uhreja ja heidän perheitään on autettava kaikin tavoin.

5) Asiasta on puhuttava mahdollisimman avoimesti yhteisön jäsenten kanssa.

Voidaan toki kysyä, miten tehokkaasti näitä periaatteita on kaikissa paikoissa noudatettu. Tilastot puhuvat kuitenkin puolestaan: Yhdysvalloissa hyväksikäyttösyytteiden määrä kirkon piirissä on romahtanut viime vuosina, vaikka niiden määrä yhteiskunnassa on kasvanut.

5. Salailusyytökset, rikosprosessi ja oikeusturva

Osa katolisen kirkon kohtaamasta kritiikistä on koskenut hyväksikäyttötapausten salailemista ja ongelmien katsomista sormien läpi. Väite on vakava, koska sellainen käytös on erittäin häpeällistä ja vastuutonta. Toisaalta näyttää siltä, että raportointiin ja tutkintaan liittyvät ongelmat ovat olleet yleinen ongelma.

Näiden haasteiden ja väärinkäytösten yleisyys ei sinänsä oikeuta niitä. Mutta se herättää kysymyksen siitä, onko ongelmien taustalla muitakin syitä, jotka ovat vaikeuttaneet rikollisten tuomiolle saamista. Tarkempi tarkastelu osoittaa näin olevan.

5.1 Rikosprosessin ensisijaisuus ja haasteet

Ensinnäkin on syytä huomata, että monet hyväksikäyttöön syyllistyneet papit on jo 1970-ja 80-luvuilla viety oikeuteen, tuomittu ja poistettu kirkon palveluksesta. Toiseksi on korostettava sitä, että myös kirkon piirissä sattuneiden tapausten kannalta normaali rikosprosessi on ensisijainen keino käsitellä asiaa. Poliisilla ja oikeuslaitoksella on parhaat edellytykset syytteiden tutkimiseen: asiantuntemus, voimakeinot, mahdollisuus vapaudenriistoon jne.

Rikollisten tuomitseminen on kuitenkin monen vaikeuden takana. Vain murto-osa uhreista kertoo tapahtuneesta, jolloin rikoksesta ei ole tietoa. Vihiä saanut henkilö voi myös olla salassapitovelvoitteen sitoma (Suomessa tämä pätee esimerkiksi terveydenhoidon ammattilaisiin, paitsi jos kyseessä on törkeä hyväksikäyttö). Joissain maissa hyväksikäyttö on asianomistajarikos, eli syytettä ei voida ajaa vastoin uhrin tahtoa. Mikä tärkeintä, näyttökynnys korkea, eikä tarvittavaa oikeuspsykiatrista osaamista ollut vuosikymmeniä sitten useinkaan saatavilla. Monet syylliset pääsivät livahtamaan kuin koira veräjästä.

Sellaisissa tilanteissa muilla toimenpiteillä – esimerkiksi kirkon hallinnollisilla toimenpiteillä – on vain täydentävä tehtävä. Sen hoitamista on vaikeuttanut virheellisten käsitysten lisäksi asiantuntemuksen puute erityisesti ennen 1990-lukua ja osittain yhä tänä päivänä.

On myös tehtävä ero toisaalta syyllisten suojelemisen ja toisaalta syytettyjen legitiimin oikeusturvan välillä. Syyllinen on esimerkiksi tuomittu sakkoihin, minkä jälkeen hän on tehnyt uusia rikoksia kirkon virassa. Näissä tapauksissa on tapahtunut virheitä ja esimiesten vastuuttomuutta. Toisaalta tapausten jälkipuinnissa on virheellisesti arvosteltu tutkintaprosessien luottamuksellisuutta ikään kuin siinä kirkko olisi sen osalta tehnyt jotain tavallisesta poikkeavaa.

Länsimaisen oikeusajattelun perustavia lähtökohtia on se, että jokainen on syytön kunnes toisin on todistettu. Tässä kirkko on noudattanut samoja periaatteita kuin Suomen ja muiden maiden rikosoikeus. Lisäksi näin arkaluontoisissa asioissa on myös useimpien maiden rikosoikeudellisessa prosessissa noudatettava erityistä

luottamuksellisuutta sekä uhrin että syytetyn oikeusturvan vuoksi. Myös itse oikeuskäsittely voidaan Suomessakin järjestää hyväksikäyttötapauksissa suljetuin ovin.

5.2 Rikosprosessi ja kanoninen oikeus

Myös sellaisia väitteitä on esitetty, että kirkon sisäisen tutkinnan normit olisivat estäneet tapausten viemisen normaaliin rikosprosessiin. Väite on täysin harhaanjohtava. Kirkon sisäisessä tutkinnassa on kyse kirkon kanonisen oikeuden kurinpitokeinoista eli kirkon sisäisestä hallinnosta. Sen tarkoitus on täydentää – ei korvata – valtiollista rikosoikeutta.

Kyse on rinnakkaisista normistoista, jotka koskevat eri asioita. Kirkon työntekijä voidaan esimerkiksi panna viralta väärinkäytösten vuoksi riippumatta siitä, tuomitaanko hänet rikoksesta valtion tuomioistuimissa. Kyse voi olla samasta syytteestä, mutta seuraamukset ovat erilaisia ja toisiaan täydentäviä.

Kanonisen oikeuden asiantuntijat ovat toistuvasti tähdentäneet tiedotusvälineille, että kirkon sisäisen prosessin luottamuksellisuutta ei ole tarkoitettu kielloksi tehdä rikosilmoitus. Sellainen kielto olisi lainvastainen, eikä kanonista oikeutta ylipäänsä ole kehitetty sellaisia kysymyksiä varten. Tietenkin on teoriassa mahdollista, että joku on ymmärtänyt asian väärin, mutta silloin ongelma on toinen.

5.3 Rikosten vanhentuminen

Kirkkoa on lopuksi arvosteltu siitä, että se on joskus jättänyt tutkimasta vanhempia tapauksia, koska tekojen jälkeen on kulunut liian pitkä aika. Syytös on osittain aiheellinen, mutta asia on nähtävä kontekstissaan. Rikosten vanhentuminen on yleinen periaate länsimaisessa rikosoikeudessa, ja sama kritiikki pätee kirkon ulkopuolella. Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden professori Dan Frände selittää vanhentumissäännöstön logiikkaa seuraavasti:

> ”Vanhentumista koskevien sääntöjen pääperustelu on se, että rangaistuksen tarve on suhteessa rikoksen tekemisestä kuluneeseen aikaan. Tämä pätee yhtä hyvin yhteiskuntaan nähden yleensä (yleisestävyys) kuin myös uhrin suhteen (hyvitys). Lisäksi yksilön oikeusturva ei salli sitä, että liian vanhoja juttuja otetaan käsiteltäväksi, koska näytön luotettavuus on ajan vaikutukselle altista.” (Yleinen rikosoikeus, Edita 2007, ss. 335-336)

Tässä asiassa kanonisen oikeuden normit vastaavat pitkälti muiden länsimaisten oikeusjärjestysten kuten Suomen oikeuden normeja. Suomen lain mukaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu normaalisti asianomistajan täyttäessä 28 vuotta. Poikkeuksena tästä perussäännöstä on törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, jonka vanhenemisaika on 20 vuotta tekohetkestä, mikäli saatu lopputulos on

perussääntöä myöhempi. Törkeä hyväksikäyttö tarkoittaa mm. erityisen nuoreen lapseen kohdistuvaa tai erityisen nöyryyttävää hyväksikäyttöä.

Toki on aiheellista kysyä, olisiko syyteoikeuden vanhentumisaikaa pidennettävä hyväksikäyttötapauksissa. Mielenkiintoista kyllä, juuri katolisessa kirkossa tätä säännöstöä on muutettu, jotta vanhempia tapauksia voitaisiin laillisesti ottaa käsittelyyn.

5.4 Kurinpidon tiukentuminen katolisessa kirkossa: Ratzinger

Kysymys oikeasta normistosta on sikäli kiinnostava ja ajankohtainen, että tällä hetkellä katolisessa kirkossa on omaksuttu ilmeisesti tiukemmat periaatteet kuin missään muussa instituutiossa tai rikosoikeudellisessa järjestelmässä. Näiden reformien takana on erityisesti yksi henkilö – silloinen kardinaali **Ratzinger** eli nykyinen paavi **Benedictus XVI**.

Vatikaaniin erikoistunut toimittaja **John Allen** on eräässä artikkelissaan kuvannut Ratzingerin tekemiä reformeja. Allenin mukaan Ratzinger ei ollut tietoinen kirkossa tapahtuvien hyväksikäyttöjen määrästä ennen 2000-luvun alkuvuosia. Muutos nimittäin tapahtui vuonna 2001, kun paavi **Johannes Paavali II** muutti kirkon sisäistä tutkintaa siten, että tietyt vakavat kanonisen oikeuden alaiset rikokset (mukaan lukien alaikäisten hyväksikäyttö) tulivat hiippakunnallisen käsittelyn sijasta Vatikaanin uskonopin kongregaation tutkittaviksi. Ratzinger oli tuolloin kyseisen kongregaation johtaja.

Ratzinger lähetti muutoksen seurauksena kirjeen maailman piispoille ja vaati heitä lähettämään tiedot kaikista hyväksikäyttösyytteistä Vatikaaniin. (Toisin kuin jotkut lehdet ovat väittäneet, Ratzinger ei todellakaan kieltänyt turvaavien toimenpiteiden toteuttamista piispan toimesta – se on piispan automaattinen valta ja vastuu.)

Parin seuraavan vuoden aikana kirjeitä tuli useita, eli toisin sanottuna koko saasta kaatui Ratzingerin niskaan. Kardinaali kävi dokumentit läpi saksalaisella huolellisuudella ja joidenkin arvioiden mukaan koki tuskallisen ”kääntymyskokemuksen”, jonka seurauksena hän ryhtyi puhdistamaan kirkkoa kovalla kädellä.

Ratzinger muutti tutkintaprosessia monin tavoin. Pitkien ja byrokraattisten oikeudenkäyntien sijasta hän vaati välittömiä toimenpiteitä syytettyjen poistamiseksi tehtävistään. Hän kannatti Yhdysvaltain piispojen 1990-luvulla omaksumaa nollatoleranssia, jota sittemmin on alettu soveltaa monissa muissakin maissa. Hän muutti myös vanhentumisaikaa koskevia sääntöjä siten, että hyväksikäyttötapauksia voitaisiin tapauskohtaisen harkinnan perustella tutkia myös rikoksen vanhentumisajan umpeuduttua.

Tultuaan paaviksi vuonna 2005, Benedictus XVI on jatkanut samalla linjalla. Hän on puhunut aiempaa avoimemmin hyväksikäytön ongelmasta ja pyrkinyt tapaamaan uhreja henkilökohtaisesti muun muassa vieraillessaan Yhdysvalloissa, Australiassa ja Maltassa. Hän on korostanut myös ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä, joihin kuuluu aiempaa suurempi huolellisuus pappiskandidaattien valikoinnissa sekä kaikkien katolisten nuorisotyöntekijöiden taustojen tarkastaminen.

Näistä muutoksista ei valitettavasti ole tiedotusvälineissä yleensä puhuttu. Paavi on pyritty kuvaamaan vastuunvälttelijänä, joka yhä kiistää ongelmat eikä ole oikeastaan edes halukas pyytämään anteeksi. Tällainen kuva on virheellinen ja epäoikeudenmukainen. Erityisen kummallisen siitä tekee se, että paavin kirje Irlannin katolilaisille oli ehkä ensimmäinen tapaus, jossa suuren instituution ylin henkilö pyytää syvästi ja avoimesti anteeksi tekoja, jotka ovat paljon aikaisemmin tapahtuneet hänen yli miljardi jäsentä kattavassa yhteisössään. Analoginen tilanne olisi se, että Yhdysvaltain presidentti pyytäisi anteeksi julkisissa kouluissa tapahtuneita hyväksikäyttötapauksia.

Jotkut ovat arvostelleet mainittua anteeksipyyntöäkin sillä perusteella, että se koski vain Irlantia. Peruste on kummallinen. Anteeksipyynnön yhteydessä Vatikaanin tiedotuspäällikkö, **Federico Lombardi** totesi, että paavi haluaa reagoida eri maiden tapauksiin erikseen, jotta hän voisi ottaa huomioon kunkin maan erityisolosuhteet. Mielestäni lähestymistapa on oikea. Se on hitaampi, mutta se osoittaa aidompaa välittämistä uhreja ja yleisemmin lasten turvallisuutta kohtaan. Yleisen tason anteeksipyyntö olisi helposti vain sitä – pelkkä yleisen tason anteeksipyyntö.

6. Syytökset paavia vastaan

Syytteet paavia vastaan eivät ole jääneet yleiselle tasolle. Viimeisin vaihe on koskenut kahta 20–30 vuotta vanhaa hyväksikäyttötapausta, joihin eräät toimittajat ovat liittäneet silloisen kardinaali Ratzingerin. Tarkempi selvitys osoittaa, että syytökset ovat puutteellisia ja osittain suorastaan epärehellisiä.

6.1 Peter Hullermannin tapaus

Saksalainen tapaus koskee henkilöä nimeltä **Peter Hullermann**. Hän toimi pappina Essenin hiippakunnassa 1970-luvulla. Vuonna 1979 kolme perhettä valitti hänestä kirkon esimiehille. Hullermann ei kiistänyt syytteitä, mutta perheet eivät halunneet viedä asiaa poliisille. New York Timesin tietojen mukaan perheet halusivat jättää lapset rauhaan, mutta he toivoivat, että Hullermann menisi terapiaan, eikä enää työskentelisi lasten kanssa.

Hullermann siirrettiin tammikuussa 1980 terapiaa varten Münchenin hiippakuntaan, jonka tuolloinen arkkipiispa oli Joseph Ratzinger. Hiippakunta oli suurimpia maailmassa ja siinä toimi yli 1700 pappia. Hullermannin sallittiin tulla hiippakuntaan terapiaa varten ja hänen tuli asua pappilassa lapsista erillään. Hoito ei kuitenkaan tuottanut tulosta, ilmeisesti osaltaan siksi, että Hullermann ei pitänyt itseään sairaana ja osallistui hoitoon vain vastahakoisesti. Siitä huolimatta päätettiin, että hän saisi jatkaa pastoraalista työtään sekä lasten että aikuisten kanssa. Tämän kohtalokkaan päätöksen jälkeen Hullermann syyllistyi uusiin hyväksikäyttöihin, joista hänet lopulta tuomittiin vuonna 1986.

(Tässä yhteydessä on hyvä muistaa, että me kaikki olemme taipuvaisia hätiköityihin tuomitsemisiin, kun moraalinen suuttumus saa meidät valtaansa. On tärkeä muistaa länsimaiset oikeusperiaatteet *audiatur et altera pars* – kuultakoon myös toista osapuolta ennen tuomion langettamista – ja jokainen olkoon syytön kunnes toisin todistetaan.)

Kuka oli syyllinen? Ainakin Peter Hullermann. Ja lisäksi se henkilö, joka virheellisesti ja vastuuttomasti siirsi Hullermannin takaisin pastoraaliseen työhön, jossa hän sai olla yhteydessä lapsiin. Hiippakunnan julkilausuman mukaan päätöksen teki hiippakunnan yleisvikaari **Gerhard Gruber**, joka on julkisesti pyytänyt anteeksi ”kamalaa virhettään”. Mahdollisesti Gruber teki tyypillisen virheen Hullermannia arvioidessaan, sillä kuten aiemmin todettiin, hyväksikäyttäjät ovat usein ulkoisesti miellyttäviä ja ystävällisiä henkilöitä.

Kuitenkin eräät henkilöt, halutessaan nähdä Ratzingerin syyllisenä mainittuun virheeseen, ovat antautuneet villiin spekulaatioon, jonka mukaan hänen ”on täytynyt tehdä” tuo kohtalokas päätös. Väitteissä on vahvaa moraalisen raivon makua, sillä todisteita ei ole lainkaan. Esimerkiksi englantilainen The Times väitti artikkelinsa otsikossa, että ”paavi tiesi papin olevan pedofiili mutta antoi hänen jatkaa toimintaansa”. Mutta itse artikkelissa toimittaja **Richard Owen** ei tarjonnut minkäänlaista tukea myyvälle otsikolleen.

Emme voi absoluuttisella varmuudella tietää, mitä tarkalleen tapahtui – emme ainakaan ennen kuin saksalaiset tekevät asiasta perusteellisen selvityksen. Mutta objektiivisesti katsottuna yleisvikaarin väite on uskottava ja itse asiassa todennäköinen ilman erillistä lausuntoakin.

Münchenin arkkihiippakunta on maailman suurimpia. Sen palveluksessa oli vuonna 1980 yhteensä 400 vakituista työntekijää, yli 1700 pappia noin 750 seurakunnassa, ja yli 6000 munkkia ja nunnaa. Arkkipiispan tehtävät ovat lukuisat ja ne käsittävät ennen kaikkea saarnaamista, monenlaisia tapaamisia, matkoja ja kirkon edustamista. Lähes kaikki hallinnolliset päätökset on delegoitu muille henkilöille, kuten apulaispiispoille, piispanvikaareille ja yleisvikaarille. Saksalaisessa kirkollisessa perinteessä henkilöstöasiat kuuluvat tyypillisesti juuri yleisvikaarille.

6.2 Lawrence Murphyn tapaus

Toinen tapaus koskee amerikkalaista pappia nimeltä **Lawrence Murphy**. New York Timesin julkaisemassa artikkelissa toimittaja **Laurie Goodstein** väitti, että kirkon esimiehet (mukaan lukien silloinen kardinaali Ratzinger) tekivät tietoisen päätöksen suojella hyväksikäytöstä syytettyä Murphyä säästyäkseen skandaalilta. Väite on tarkemman selvityksen valossa vain skandaalinkäryistä vedätystä vailla mitään perustaa.

Tapaus on surullinen. Milwaukeen arkkihiippakunnassa toiminut Murphy toimi erityisesti kuurojen lasten parissa. Hän syyllistyi alaikäisten hyväksikäyttöön, ja vuonna 1974 hänen uhrinsa tekivät hänestä rikosilmoituksen. Viranomaiset tutkivat syytöksiä, mutta

tutkinta ei johtanut toimenpiteisiin (voi syystä kysyä, miksi näin tapahtui). Tiedettävästi Murphyä ei ole syytetty myöhemmistä hyväksikäyttötapauksista. Syyskuussa 1974 hän lähti sairaslomalle ja muutti Wisconsiniin, missä hän asui äitinsä luona. Murphy ei koskaan palannut Milwaukeen tai virallisiin tehtäviin. Hän kuoli vuonna 1998.

Milwaukeen arkkihiippakunta otti kuitenkin aiemmat tapaukset uudelleen käsittelyyn vuonna 1996 aikuistuneiden uhrien ja heidän vaimojensa pyynnöstä. Tapausta johti arkkihiippakunnan kirkollisen tuomioistuimen tuomari **Thomas Brundage**, joka oli aiemmin työskennellyt vankilapappina Alaskassa. Brundagen raportin mukaan Lawrence Murphy oli tyypillinen hyväksikäyttäjä: manipulatiivinen ja ulkonaisesti miellyttävä, samaan aikaan defensiivinen ja hyökkäävä, eikä hän pitänyt itseään syyllisenä mihinkään.

Tapaus tuli vasta tuolloin Vatikaanin uskonopin kongregaation tietoon. Siihen aikaan hyväksikäyttötapaukset eivät ollenkaan kuuluneet mainitun kongregaation alaisuuteen, mutta tapaukseen liittyi kysymys rippisalaisuuden rikkomisesta, mikä kysymys kuuluu kanonisessa oikeudessa uskonopin kongregaatiolle. (Selvyyden vuoksi todettakoon, että rippisalaisuus koskee vain pappia, ei ripittäytyjää; ripittäytyjä voi puhua aivan vapaasti rippitilaisuuden sisällöstä.)

Kun asia tuli uskonopin kongregaation tutkittavaksi, Murphy oli vanha ja sairas. Hän eli eristyksissä muista, eikä hänestä ollut tehty hyväksikäyttösyytöksiä yli 20 vuoteen. Tilannetta selvitettyään kongregaation silloinen sihteeri **Tarcisio Bertone** arvosteli hiippakunnan arkkipiispana vuodesta 1977 toiminutta **Rembert Weaklandia** kovin sanoin siitä, että hän ei ollut toiminut aikaisemmin. Weakland oli myös periaatteessa sallinut Murphyn viettää messua kuuroille, vaikka piispana hänellä oli täydet valtuudet ja velvollisuus poistaa hänet tehtävistään.

Lehdet ovat väittäneet Vatikaanin pyrkineen piilottelemaan asiaa, mutta dokumentaatio ei tue sellaisia väitteitä. Bertone ei kieltänyt asian käsittelemistä hiippakunnan tuomioistuimessa, vaikkakin hän arveli sen olevan vaikeaa näin pitkän ajan kuluttua tapahtumista. Itse asiassa tapauksen käsittelyä jatkettiin hiippakunnan tuomioistuimessa, mutta pari kuukautta myöhemmin Murphy kuoli luonnollisiin syihin, ennen kuin tuomioistuin ehti tehdä päätöstä asiassa.

New York Timesin johtama skandaalinkäryinen raportointi herätti monissa maissa vastalauseiden ryöpyn. Lehteä ja Goodsteinia syytettiin – myös ei-katolilaisten toimittajien toimesta – vastuuttomasta ja ala-arvoisesta journalismista. Toimittajan käyttämät lähteet olivat rajallisia ja kyseenalaisia, ja niiden tulkinta oli epäloogista ja tarkoituksellisen harhaanjohtavaa.

Ihmeellisintä Goodsteinin artikkelissa on se, että edes se nimenomainen dokumentaatio, johon hän viittaa, ei tue hänen esittämiään väitteitä. Ylipäänsä ei ole selvää, missä mielessä uskonopin kongregaatio teki asiassa virheen. Dokumentaation mukaan kyse ei ollut henkilöstä, joka olisi uhannut lasten turvallisuutta, vaan kuolemaa lähestyvästä vanhuksesta, joka oli syyllistynyt rikoksiin yli 25 vuotta aikaisemmin. Kongregaatio ei puuttunut tapauksen sisältöön millään olennaisella tavalla, mutta kylläkin arvosteli paikallista piispaa tämän saamattomuudesta. (Se ei valitettavasti ole ainut virhe, johon

Weakland oli uransa aikana syyllistynyt.) Tapauksen varsinainen käsittely kuului hiippakunnan tuomioistuimelle, joka ei edes ehtinyt tekemään päätöstä ennen syytetyn kuolemaa. Lisäksi dokumentaation perusteella asiaa käsitteli kongregaatiossa Tarcisio Bertone; kardinaali Ratzingerin nimeä ei mainita missään. Ottaen huomioon hänen valtavan työtaakkansa Vatikaanin tärkeimmän kongregaation johtajana, on varsin todennäköistä, ettei Ratzinger ollut lainkaan tietoinen tapauksesta. Goodsteinin pyrkimys syyllistää nykyistä paavi Benedictusta on käsittämätön ja epälooginen.

6.3 Kirkko ja media: kutsu journalismin hyveisiin

Näiden tapausten valossa on vaikea välttyä vaikutelmalta, että on meneillään systemaattinen panettelukampanja, jossa kaikki keinot ovat sallittuja kuin sodassa ja rakkaudessa ikään. 10. huhtikuuta New York Times julkaisi Laurie Goodsteinin ja Michael Luon viimeisimmän vedätyksen otsikolla "Pope Put Off Move to Punish Abusive Priest". **Kiesle**-nimisen papin tapausta käsittelevä artikkeli on niin ristiriitainen ja harhaanjohtava, etten tiedä, pitäisikö itkeä vai nauraa. Oikeustieteen professori **John Coverdale** on kirjoittanut artikkeliin oivan vastineen, jossa hän toteaa: "The story is so wrong that it is hard to believe it is not animated by the anti-Catholic animus that the New York Times and other media outlets deny harboring." (Coverdalen vastine löytyy lopussa olevasta lähdeluettelosta.)

Virheitä on tapahtunut ja kirkon piiriin mahtuu monia syntisiä. Mutta lehtien lukijoilla luulisi olevan jonkinlainen oikeus luotettavaan tietoon ja rehelliseen journalismiin. Osa tästä ilmiöstä selittyy aiemmin mainituilla syillä, kuten luotettavan tiedon puutteella tapausten historiasta ja kontekstista. Valitettavan usein toimittajat ovat kuitenkin unohtaneet perustavalaatuisen journalismin hyveet. Jopa Helsingin Sanomat otsikoi pääsiäistä edeltävänä lankalauantaina provokatiivisesti: "Asiakirjat todistavat paavin vastuusta" (3.4.2010). Mutta lehtijutun perusteella väite jäi ilmaan. Kyse oli tarkemmin määrittämättömistä asiakirjoista 1960-luvulta, joiden toimittaja antoi ymmärtää osoittavan nykyisen paavin syyllistyneen virheisiin 1990-luvulla (*sic*). Pääosa artikkelista koostui kierroksesta Baijerin kaduilla, joilla toimittaja suoritti moralistisella suuttumuksella höystettyjä haastatteluja. Anteeksi, jos sanon pahasti, mutta juttuhan oli kuin Iltalehdestä tai 7 päivästä.

En hetkeäkään epäile, etteikö Helsingin Sanomien toimittaja olisi vilpittömästi uskonut kirjoittavansa tärkeästä asiasta. Ehkä myös toimitus on muuttanut sisältöä niin paljon, ettei sitä voi kirjeenvaihtajan vastuulle panna. Kyse on laajemmasta ongelmasta: kun kohteena on katolinen kirkko, laatujournalismin periaatteet unohtuvat. Lehden entinen vastaava päätoimittaja, **Janne Virkkunen**, luetteli jäähyväishaastattelussaan journalistin hyveitä: *tasapuolisuus, tiedon luotettavuus, intohimo laadun tekemiseen, myötätunto* jne. Hän myös arvosteli julkisuuden henkilöiden raakaa käsittelyä ja "toimittajien puuvillaisia mielipidekirjoituksia".

Menneisyyden selvittämisellä on aina oma arvonsa. Mutta jos kyse on epävarmoihin oletuksiin, huhupuheisiin ja suoranaiseen vääristelyyn perustuvasta mustamaalaamisesta, asian moraali on toinen.

7. Miten tästä eteenpäin?

Tärkein kysymys on kuitenkin se, miten voimme paremmin estää ja ehkäistä alaikäisten seksuaalista hyväksikäyttöä tulevaisuudessa. Sillä alueella on paljon tehtävää.

7.1 Kirkossa tehdyt muutokset

On paradoksaalista huomata, että merkittävimmät reformit on tehty juuri katolisessa kirkossa. Mediaskandaalit ovat osaltaan vauhdittaneet muutoksia, mutta toisaalta monet niistä tehtiin jo 1990-luvulla, kun tietoisuus ongelman vakavuudesta (ja terapeuttisen hoidon riittämättömyydestä) lisääntyi. Tärkeimmät edistysaskeleet on silti otettu 2000-luvulla – käytännössä kardinaali Ratzingerin ja sittemmin paavi Benedictuksen toimesta. Monia näistä muutoksista on jo mainittu aiemmin, mutta tässä tärkeimpiä yhteenvetona:

- Pappiskandidaattien valikoimista on tiukennettu ja heidän on läpikäytävä perusteellinen seksuaali-psykologinen arviointi ennen seminaariin ottamista.
- Seminaarien ja hiippakunnan työntekijöiden koulutuksessa korostetaan lasten turvallisuutta ja lisätään tietoa ongelmien luonteesta.
- Kaikki kirkon nuorisotyössä toimivien henkilöiden (myös muiden kuin pappien) taustat tarkistetaan.
- Lasten turvallisuutta on lisätty muilla ehkäisevillä toimintatavoilla, joilla pyritään välttämään alaikäisten joutumista riskialttiisiin tilanteisiin.
- Hiippakunnat useissa maissa ovat perustaneet puhelinpalveluja, joihin hyväksikäytön uhrit ja asiasta lisätietoja haluavat henkilöt voivat ottaa yhteyttä.
- Rikosten vanhentumisaikoja on pidennetty, minkä lisäksi vanhoja tapauksia voidaan tutkia tapauskohtaisesti myös normaalin vanhentumisajan umpeuduttua.
- Epäilyksenalaiset henkilöt (sekä papit että maallikot) poistetaan piispan toimesta välittömästi yhteydestä lapsiin.
- Tutkintaprosesseja on nopeutettu ja tiukennettu, jotta syytökset voitaisiin käsitellä viivytyksettä.

Käytännössä on tietenkin mahdollista, ettei uusia sääntöjä ole kaikkialla pantu täysimääräisesti täytäntöön. Tässä mielessä asian korostaminen tiedotusvälineissä on edistänyt asiaa – kukaan ei voi kysymystä enää sivuuttaa.

Tilastot puhuvat puolestaan ja antavat toivoa: kirkon piirissä tapahtuneiden hyväksikäyttösyytösten määrä on romahtanut 1980-luvun jälkeen. Näin siitä huolimatta, että samaan aikaan ongelma on jatkuvasti kasvanut muualla yhteiskunnassa. Tässä valossa on mahdollista ymmärtää joidenkin asiantuntijoiden arvio, jonka mukaan katolinen kirkko on tällä hetkellä maailman turvallisin instituutio lasten näkökulmasta katsottuna. Todellisuus on joskus tarua – ja tiedotusvälineiden mielikuvamanipulointia – ihmeellisempää.

7.2 Yhteiskunnan haaste

Jos sen sijaan katsotaan hyväksikäytön ongelmaa laajemmin, voidaan perustellusti väittää, että isoin haaste on vielä edessä. Tarve uudistuksille on selvä – myös Suomessa. Valtionsyyttäjä Päivi Hirvelä väitteli vuonna 2006 otsikolla *Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa*. Väitöskirjansa tiivistelmässä Hirvelä esitti varsin kriittisen kuvan suomalaisen rikosprosessin toimivuudesta hyväksikäyttötapauksissa:

> ”Tutkimus osoitti, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen on Suomessa hajanaista ja tutkinnan taso vaihtelee. Ongelmia on sekä lainsäädännössä että viranomaiskäytännöissä. Lapseen kohdistuneet viranomaisten tietoon tulevat rikokset eivät aina edes tule rikosprosessuaaliseen käsittelyyn. Ilmoittamiseen liittyvät lainsäädännön ongelmat kytkeytyvät sekä sosiaali- että terveydenhuollon lainsäädäntöön. Tutkimuksessa havaittiin ongelmia myös esitutkinnasta vastaavien viranomaisten yhteistyössä. Suurin syy näihin pulmiin on esitutkinnan koordinoimattomuus.”

Samanlaisia haasteita on monissa muissakin maissa. Maaliskuussa Saksan liittokansleri Angela Merkel puhui asiasta julkisuudessa ja kutsui alaikäisten hyväksikäyttöä ”vastenmieliseksi rikokseksi”. Hän kieltäytyi pitämästä sitä vain katolisen kirkon ongelmana ja totesi: ”Ei pidä yksinkertaistaa asioita. Meidän tulee puhua vanhentumisaikojen muuttamisesta ja uhrien hyvittämiseksi, mutta tärkeintä on ymmärtää, että tämä on valtava haaste koko yhteiskunnalle.”

Ongelma on kokonaisuudessaan äärimmäisen monimutkainen ja sen ratkaiseminen vaatii useiden alojen yhteistyötä. Tässä on muutamia ajatuksia:

Asioista puhuminen niiden oikeilla nimillä. On analysoitava tieteellisiä tutkimuksia pedofilian syistä ja seurauksista rehellisesti ja avoimesti. Tämä edellyttää viileää objektiivisuutta hysterian ja kiihkoilun sijasta.

Sääntöjen ja prosessien parantaminen. Suomessa Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja oikeusministeriö käynnistivät vuonna 2008 hankkeen, joka selvitti

alaikäisten hyväksikäytön rangaistuskäytäntöä. Tutkimus osoitti, että rangaistukäytäntö on epäyhtenäistä, mikä johtunee osittain päätösten salassapidosta. Useimmin syylliset tuomitaan vain puoleksi vuodeksi ehdolliseen vankeuteen. Muita kysymyksiä ovat syyteoikeuden vanhentumisaika sekä tutkinnan toteuttaminen käytännössä.

Oikeusturvasta huolehtiminen. Uhrit tarvitsevat luotettavia ja luottamuksellisia kanavia sekä monenlaista tukea. On mietittävä, miten voidaan paremmin auttaa hyväksikäytön uhreja kertomaan tapahtumista, jotta rikolliset voitaisiin saada kiinni ja uhrit saisivat tarvitsemaansa hoitoa. Toisaalta syytetyt tarvitsevat oikeusturvaa. On vältettävä sitä, että aiheellinen huoli johtaisi hysteerisiin ylilyönteihin ja perustavanlaatuisten oikeusperiaatteiden laiminlyömiseen.

Ennaltaehkäisevä työ. Parempi tietoisuus ongelman luonteesta on välttämätöntä, jotta päätöksenteko perustuisi tosiasioihin eikä luulopuheisiin. Toinen kysymys on ongelman huomioon ottaminen, kun palkataan henkilöitä asemiin, joihin pedofiliaan ja hyväksikäyttöön taipuvaiset henkilöt tietoisesti pyrkivät. Näissä asioissa katolisen kirkon omaksumat muutokset voivat mahdollisesti toimia mallina ja keskustelun lähtökohtana.

Oikeusministeriön työryhmä on pohtinut seksuaalirikollisten lääkehoidon mahdollisuuksia, mutta sen toimivuudesta on epävarmuutta. Ennaltaehkäisy voi tarkoittaa myös yhteisöjen ja instituutioiden omaksumia toimintatapoja, joilla vaikeutetaan rikokseen ryhtymistä. Esimerkiksi voitaisiin huolehtia siitä, että lasten kanssa työskentelevät eivät normaalisti olisi kahdestaan alaikäisen kanssa suljetun oven takana; tai mikäli kahdenkeskinen keskustelu on tarpeen, se tapahtuisi lasioven takana. Tämänkaltaisilla järjestelyillä voidaan myös ehkäistä lapsellisen pilailun aiheuttamia vääriä hälytyksiä.

Tiedotusvälineiden rooli. Tarvitaan vastuullista ja vakavaa toimitustyötä, joka paneutuu asiaan ja tarkistaa lähteiden luotettavuuden, eikä intoudu juorupuheisiin huomion, menekin ja ideologisen taistelun vuoksi. Tiedotusvälineiden vastuullista roolia ei aina ole ymmärretty oikein. Haitallista kehitystä on ruokkinut kasvava kilpailu lukijoista, mikä on toisinaan näkynyt vastuunoton ja oikeudenmukaisuuden heikkenemisenä.

Yhteiskunnan arvot. Tässä kohdassa on katsottava peiliin – ehkä pitkäänkin. Yhteiskuntamme vahvasti erotisoitunut ja hedonistinen seksuaalikäsitys ei rajoitu lapsipornoon, vaan kyse on yleisemmästä ilmiöstä. Asioilla on seurauksena, vaikka ne eivät olisi tahallisia. Tässä mielessä olemme erityisesti kaikki samassa veneessä. Tarvitaan vastuullista keskustelua pornografian rajoittamisesta – sekä lapsilta että aikuisilta. Kyse on toisaalta lainsäädännön tehtävästä, mutta ennen kaikkea tarvitaan kulttuurista muutosta, joka koskee viihdekulttuuria, mainostamisen etiikkaa ja arkista elämäntapaamme.

Lähteitä

Yleistietoa pedofiliasta ja alaikäisten hyväksikäytöstä:

Raija Hukkanen, Pedofilia ja sen uhrit, *Duodecim* 2004, 120(21), 2519-25
http://www.uta.fi/~hh77375/pedofilia/Pedofilia_ja_sen_uhrit.rtf

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ennaltaehkäisy ja kirkon vastuu
http://www.evl.fi/kkh/to/kkn/koulu/viettely.html

Merja-Maaria Turunen, Lasten seksuaalisen hyväksikäytön määrittelyä
http://www.evl.fi/kkh/to/kkn/koulu/turunen2.html

Sami Mahkonen, Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja laki
http://www.evl.fi/kkh/to/kkn/koulu/mahkonen2.html

Markku Väätäinen, Salaisuus, mielihyvä, pakkomielle
http://www.evl.fi/kkh/to/kkn/koulu/vaatainen2.html

Ville Hinkkanen, Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, OPTL:n tutkimustiedonantoja 92 (julkaistu 7.4.2009)
http://www.optula.om.fi/46341.htm

Rikollisuustilanne 2008: Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, OPTL:n tutkimuksia 247 (julkaistu 22.10.2009)
http://www.optula.om.fi/48339.htm

Seksuaalirikollisten hoito, Oikeusministeriö, Työryhmämietintö 2009:1

Ryan C. W. Hall and Richard C. W. Hall, A Profile of Pedophilia: Definition, Characteristics of Offenders, Recidivism, Treatment Outcomes, and Forensic Issues, *Mayo Clinic Proceedings*, April 2007, vol. 82, no. 4, 457-471
http://www.mayoclinicproceedings.com/content/82/4/457.full

Charol Shakeshaft, Educator Sexual Misconduct: A Synthesis of Existing Literature, US Department of Education, 2004
http://www2.ed.gov/rschstat/research/pubs/misconductreview/report.pdf

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen, *Käypä hoito*, Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen asettama työryhmä (3.10.2006)
http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suositukset/naytaartikkeli/tunnus/hoi34040

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, *Lastensuojelun keskusliitto*
http://www.lskl.fi/showPage.php?page_id=41

EU torjuu ihmiskauppaa ja lasten hyväksikäyttöä, *Euroopan komissio* (25.3.2009)
http://ec.europa.eu/news/justice/090325_1_fi.htm

Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö yleistyy Britanniassa, *Yle* (25.1.2010)

http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/article1393094.ece

Marko Tervaportti, Hyväksikäyttö tilastojen valossa, *Katolinen tiedotuskeskus* (12.3.2010)
http://katolinen.net/?page_id=2179

Analyysejä katolisen kirkon tilanteesta ja muista tapauksista:

Monica Applewhite, 'Change in Vatican Culture': A Sex Abuse Expert Sees Hope in Pope Benedict, *National Catholic Register* (April 15, 2010)
http://www.ncregister.com/register_exclusives/change_in_vatican_culture/

Abuse of Minors: The Church's Response, *Vatican website*
http://www.vatican.va/resources/index_en.htm

Pat Wingert, Priests Commit No More Abuse Than Other Males, *Newsweek* (Apr 8, 2010)
http://www.newsweek.com/id/236096

Canadian Bishops Note Success Against Abuse, *Zenit* (April 15, 2010)
http://www.zenit.org/article-28916?l=english

Guide to Understanding Basic CDF Procedures concerning Sexual Abuse Allegations, Vatican website
http://www.vatican.va/resources/resources_guide-CDF-procedures_en.html

Rafael Navarro-Valls, The origins of the crisis, *MercatorNet* (6 April 2010)
http://www.mercatornet.com/justb16/view/6906/

George Weigel, Don't Blame Scandal on Celibacy, *Newsweek* (Apr 3, 2010)
http://www.newsweek.com/id/235885

John L Allen Jr, Will Ratzinger's past trump Benedict's present? *National Catholic Register* (March 17, 2010)
http://ncronline.org/news/accountability/will-ratzingers-past-trump-benedicts-present

George Weigel, Scoundrel Time(s), *First Things* (March 29, 2010)
http://www.firstthings.com/onthesquare/2010/03/scoundrel-times

Massimo Introvigne, Moral panic flares again, *MercatorNet* (3 April 2010)
http://www.mercatornet.com/articles/view/mora/

Ryan Report: Commission to Inquire into Child Abuse (2009)
http://www.childabusecommission.com/rpt/ExecSummary.php

Re-Elect Pope Benedict, *National Catholic Register* (April 2, 2010)
http://www.ncregister.com/register_exclusives/re-elect_pope_benedict/

Riazat Butt, Paedophile priests have left Catholics confused and demoralised, cardinal to say, *The Guardian* (2 April 2010)
http://www.guardian.co.uk/uk/2010/apr/02/cardinal-catholics-demoralised-confused

12 Things Every Catholic Should Know About the U.S. Scandals, *National Catholic Register* (Apr 20, 2010)
http://www.ncregister.com/site/article/12_things_every_catholic_should_know_about_the_u.s._scandals/

One in two foster kids sexually abused, *The Local – Sweden's News in English* (17 October 2009)
http://www.thelocal.se/22720/20091017/

German school's board members step down amid sex abuse scandal, *Deutsche Welle* (28.03.2010)
http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5405243,00.html

Cases of sex abuse emerge from former East Germany, *Deutsche Welle* (01.04.2010)
http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5421548,00.html

Syytöksistä paavia vastaan:

Helsingin Sanomien tiedoissa väärinymmärryksen riski, *Katolinen tiedotuskeskus* (25.4.2010)
http://katolinen.net/?p=2392

Jack Valero, The mob should lay off. The pope is completely innocent, *The Guardian* (15 April 2010)
http://www.guardian.co.uk/commentisfree/belief/2010/apr/15/pope-mob-benedict-misreading-abuse

The Pope and the abuse scandal: a guide for perplexed Catholics, *Catholic Herald* (2 April 2010)
http://www.catholicherald.co.uk/features/f0000551.shtml

William McGurn, The Pope and the New York Times, *Wall Street Journal* (April 6, 2010)
http://online.wsj.com/article/SB20001424052702304017404575165792228341212.html

Jimmy Akin, Smoking Gun Memo In Murphy Paedophilia Case, *National Catholic Register* (April 05, 2010)
http://www.ncregister.com/blog/smoking_gun_memo_in_murphy_paedophilia_case/

Sean Murphy, A Response to Christopher Hitchens' "The Great Catholic Coverup", *CERC* (March 24, 2010).
http://www.catholiceducation.org/articles/apologetics/ap0329.htm

Cardinal William J. Levada, The New York Times and Pope Benedict XVI: How it looks to an American in the Vatican (March 31, 2010)
http://www.vatican.va/resources/resources_card-levada2010_en.html

Raymond J. de Souza, A Response to the New York Times, *National Review* (March 27, 2010)
http://corner.nationalreview.com/post/?q=ZDkxYmUzMTQ1YWUyMzRkMzg4Y2RiN2UyOWIzNDVkNDM

Thomas Brundage, Milwaukee church judge clarifies case of abusive priest Father Murphy, *Catholic Anchor* (March 29, 2010)
http://catholicanchor.org/wordpress/?p=601

Bishop William E. Lori, The Holy Father That I Know (March 31, 2010)
http://www.bridgeportdiocese.com/talk.3.31.2010.shtml

Vatican Statement on the "Murphy Case" (25 March 2010)
http://www.vatican.va/resources/resources_statement_lombardi_en.html

Edward Pentin, Arrest the Pope? Hitchens and His Diatribes, *Zenit* (April 15, 2010)
http://www.zenit.org/article-28914?l=english

Declaration of U.S. Lawyer Concerning Sex Abuse Case, *Vatican Information Service* (April 23, 2010)
http://visnews-en.blogspot.com/2010/04/declaration-of-us-lawyer-concerning-sex.html

John Coverdale, The NY Times and the facts of the Kiesle case, *MercatorNet* (21 April 2010)
http://www.mercatornet.com/justb16/view/7084/

George Weigel, An Open Letter to Hans Küng, *First Things* (Apr 21, 2010)
http://www.firstthings.com/onthesquare/2010/04/an-open-letter-to-hans-kung

Michael Cook, Abuse victim describes meeting with Pope, *MercatorNet* (22 April 2010)
http://www.mercatornet.com/justb16/view/7089/

Kirkko ja media:

David Quinn, A more honest media would relentlessly hunt down child abuse wherever it is found, *Irish Independent* (April 16, 2010)
http://www.independent.ie/opinion/analysis/david-quinn-a-more-honest-media-would-relentlessly-hunt-down-child-abuse-wherever-it-is-found-2140338.html

David Quinn, NY's famous (Jewish) ex-mayor attacks media over anti-Catholicism, *Irish Catholic* (09/04/2010)
http://www.irishcatholic.ie/site/content/nys-famous-jewish-ex-mayor-attacks-media-over-anti-catholicism

Ed Koch, He that is without sin, let him cast the next stone - enough already, *Jerusalem Post* (Apr 08, 2010)
http://cgis.jpost.com/Blogs/koch/entry/he_that_is_without_sin

Jewish Advice: Be Proud You Are Catholic, *National Catholic Register* (April 21, 2010)
http://www.ncregister.com/blog/jewish_advice_be_proud_you_are_catholic/

Pornografian ongelma:

The Social Costs of Pornography, *Witherspoon Institute* (2010)
http://www.socialcostsofpornography.com/

Getting Serious About Pornography – It is ravaging American families, *National Review* (March 31, 2010)
http://article.nationalreview.com/429884/getting-serious-about-pornography/anonymous?page=1

Dangerous Messages, *Zenit* (3 March 2010)
http://www.zenit.org/article-28562?l=english